

Mazowiecki Kurator Oświaty
Al. Jerozolimskie 32, 00-024 Warszawa

Załącznik nr 1

Program merytoryczny konkursu tematycznego z historii współczesnej „W drodze do wolności. Protesty społeczne i opozycja w PRL w latach 1976-1988” dla uczniów klas IV-VIII szkół podstawowych w województwie mazowieckim w roku szkolnym 2025/2026

Przedmiot i cel konkursu

Przedmiotem konkursu jest wiedza z zakresu historii Polski w latach 1976-1988. Tematyka konkursu obejmuje głównie historię zorganizowanej opozycji politycznej, protestów społecznych i innych form oporu przeciwko władzom PRL. Przyjęcie jako cezury początkowej roku 1976 nawiązuje do 50-tej rocznicy protestów społecznych, przypadającej na 2026 r. Uzasadnienie merytoryczne przyjęcia takiej cezury początkowej stanowi znaczenie wydarzeń z czerwca 1976 r. jako ważnego impulsu do ukształtowania się zorganizowanej opozycji politycznej w PRL. Cezurę końcową wyznaczają wydarzenia 1988 r. Protesty społeczne z tego roku miały wpływ na podjęcie negocjacji przez przedstawicieli władz i opozycji. Rozmowy te sfinalizowano w wykraczającym poza ramy chronologicznie konkursu 1989 r., a przebieg obrad „Okrągłego stołu”, czerwcowych wyborów „kontraktowych” i innych wydarzeń z 1989 r. nie zostanie objęty pytaniami konkursowymi. Zadania konkursowe dotyczyć będą: wydarzeń, organizacji, programów politycznych, osób i postaw społecznych.

Celem konkursu jest przybliżenie wiedzy o dziejach politycznych i społecznych Polski w latach 1976-1988. Konkurs ma również na celu zachęcenie uczniów do pogłębionego, samodzielnego poznawania najnowszej historii Polski i powszechnej.

Etap szkolny konkursu wymagać będzie wiedzy zgodnej z programem nauczania w szkole podstawowej, uzupełnionej o wiadomości podane we wskazanych lekturach. Problematyka obu etapów konkursu koncentruje się wokół historii protestów i oporu społecznego oraz zorganizowanej opozycji przeciwko władzom PRL na przestrzeni lat 1976-1988. Uczniom do rozwiązania zadań konkursowych niezbędna będzie wiedza o historii Polski w latach 1976-1988. Dla lepszego zrozumienia tematyki objętej konkursem pomocna będzie również wiedza z zakresu historii Polski oraz powszechnej pełnych dekad lat 70-tych i 80-tych XX wieku. Najważniejsza na etapie szkolnym będzie wiedza dotycząca genezy, przebiegu i konsekwencji masowych wystąpień społecznych w czerwcu 1976 r. i sierpniu 1980 r., a także kształtowania się zorganizowanej opozycji politycznej po czerwcu 1976 r., ze szczególnym uwzględnieniem organizacji wymienionych poniżej w zagadnieniach. Zwrócić należy uwagę na historię powstania NSZZ „Solidarność” w 1980 r. oraz jawnej działalności związku, do jego delegalizacji przez władze w momencie wprowadzenia Stanu Wojennego 13 grudnia 1981 r. Zadania konkursowe etapu szkolnego będą też odnosić się do historii protestów społecznych i represji wobec obywateli w okresie obowiązywania Stanu Wojennego. Już na etapie szkolnym zwrócić należy baczną uwagę na historię walki Polaków z cenzurą o wolność słowa, zwłaszcza organizację podziemnego ruchu wydawniczego.

Zagadnienia i postacie, na które należy zwrócić szczególną uwagę:

Protesty robotnicze w czerwcu 1976 r. w Radomiu, Ursusie i Płocku

Komitet Obrony Robotników

Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”

Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela

Konfederacja Polski Niepodległej

Wolne Związki Zawodowe Wybrzeża

Cenzura w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Drugi obieg wydawniczy, wydawnictwo podziemne

Strajki w sierpniu 1980 r.

Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”

Wprowadzenie Stanu Wojennego 13 grudnia 1981 r.

Strajk i masakra w KWK „Wujek”

Opór społeczny w okresie Stanu Wojennego

Andrzej Czuma

Andrzej Gwiazda

Jan Krzysztof Kelus

Jacek Kuroń

Antoni Macierewicz

Adam Michnik

Leszek Moczulski

Jan Olszewski

Alina Pieńkowska

Grzegorz Przemyk

Anna Walentynowicz

Lech Wałęsa

ks. kard. Karol Wojtyła (Jan Paweł II)

Wojciech Ziemiński

Lektury dla uczniów

1. Wybrane przez ucznia, z pomocą nauczyciela lub opiekuna, podręczniki i atlasy do historii dla szkoły podstawowej.

2. Adam Dziurok, Marek Gałęzowski, Łukasz Kamiński, Filip Musiał, *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918–1989*, Warszawa 2023.

3. Szymon Sławiński, *Solidarność 1980–86. Krótka historia dla dzieci*, Warszawa 2010.
4. Joanna Wieliczka-Szarkowa, *Kocham Polskę. Kalendarium. Daty. Ludzie. Wydarzenia*, Kraków 2021.
5. Jan Marek Owsiniński (tekst), Jacek Fedorowicz (rysunki), *Solidarność – 500 pierwszych dni [1980–1981]*, II obieg, 1984, wyd. 3: 1989 [komiks].
6. Wojciech Polak, *Od dziecięcej drukarenki do offsetu*, „Biuletyn IPN”, 2006, nr 7, s. 70-81, <https://przystanekhistoria.pl/pa2/biblioteka-cyfrowa/biuletyn-ipn/biuletyn-ipn-od-2001-do-20/biuletyn-ipn-2006/24487,nr-72006.html>
7. *Encyklopedia „Solidarności”*, <http://www.encysol.pl>

Hasła rzeczowe i biogramy dotyczące wyszczególnionych zagadnień i postaci, np. <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy/16165,Gwiazda-Andrzej.html>

Inne hasła rzeczowe:

Niezależna Oficyna Wydawnicza NOWa

Głos

Porozumienia Sierpniowe 1980

Krajowa Komisja Porozumiewawcza, Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność”

Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność”

Przegląd Piosenki Prawdziwej: Zakazane Piosenki, I

Strajk w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarnictwa w Warszawie

[Najprostsze wyszukiwanie poprzez zakładkę Encyklopedia. Biogramy. Hasła rzeczowe, <https://encysol.pl/es/encyklopedia/biogramy> <https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/>]

8. *Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/>, hasła:

Drugi obieg wydawniczy, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/drugi-obieg-wydawniczy;3894406.html>

Komitet Samoobrony Społecznej „KOR”, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Komitet-Samoobrony-Spoecznej-KOR;3924471.html>

9. Materiały edukacyjne. Teki edukacyjne. Czerwiec 1976. Kalendarium, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/teki-edukacyjn/czerwiec-1976/kalendarium>

10. Polskie miesiące-droga do wolności, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace>, szczególnie:

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace/120031,Czerwiec-1976.html>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace/120101,Narodziny-Solidarnosci-Sierpien-1980-r.html>

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace/129133,Grudzien-1981.html>

11. Portal Dzieje.Pl:

Grzegorz Majchrzak, *Kryzys bydgoski*, <https://dzieje.pl/artykulyhistoryczne/kryzys-bydgoski>

12. 21 postulatów Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, <http://www.solidarnosc.org.pl/21-postulatow>

13. Jan Krzysztof Kelus, *Ballada o szosie E-7*, tekst lub wykonanie dostępne po wpisaniu tytułu piosenki pod różnymi adresami w internecie, np. [Ballada o szosie e7 - Jan Krzysztof Kelus](#)

Dobór lektur zapewni gradację trudności na etapie szkolnym i wojewódzkim. Na ich podstawie będą układane zadania konkursowe. Podane lektury, zostały dostosowane do tematyki i stopnia trudności obu etapów konkursu. Można posłużyć się wydaniem książki innym niż podane w wykazie. W wypadku pozycji obejmujących swoim zakresem dłuższy odcinek czasu niż objęty tematyką konkursu, na obu etapach można ograniczyć się do przeczytania fragmentu dotyczącego lat, których dotyczy konkurs.

Etap wojewódzki konkursu, podobnie jak szkolny, dotyczy historii oporu społecznego, masowych protestów i dziejów opozycji politycznej w PRL w latach 1976-1988. Uczniowie będą musieli wykazać się bardziej szczegółową wiedzą niż na etapie szkolnym, opartą o poszerzony zakres lektur. Etap ten obejmuje wszystkie zagadnienia objęte programem etapu szkolnego. Dodatkowo, większą uwagę zwrócimy na działalność opozycji w Polsce w okresie od zniesienia Stanu Wojennego w 1983 r. do fali strajków mających miejsce wiosną i latem 1988 r. Ważne miejsce w programie całego konkursu, przypisano dziejom NSZZ „Solidarność”. Na etapie wojewódzkim szczególną uwagę należy zwrócić na działalność: Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”, rolniczej „Solidarności”, Niezależnego Zrzeszenia Studentów i organizacji zawiązanych po 1981 r. (wymienionych poniżej w zagadnieniach). Wśród osób, których będą dotyczyły pytania konkursowe, mogą znaleźć się nie tylko postacie ze świata polityki, ale również ludzie kultury, zwłaszcza tzw. bardowie opozycji („Solidarności”), których twórczość odegrała dużą rolę w oporze społecznym przeciwko systemowi komunistycznemu.

Zagadnienia i postacie, na które należy zwrócić szczególną uwagę:

Wszystkie zagadnienia ujęte w etapie szkolnym

Memoriał 101 z 1976 r. i inne listy protestacyjne do władz PRL

Protesty społeczne w lipcu 1980 r.

NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”

Niezależne Zrzeszenie Studentów

Prymasowski Komitet Pomocy

Grupy Oporu „Solidarni”

Międzyzakładowy Robotniczy Komitet Solidarności

Federacja Młodzieży Walczącej

Ruch Wolność i Pokój

Solidarność Walcząca

Zbigniew Bujak

Przemysław Gintrowski

Seweryn Jaworski

Jacek Kaczmarski
Lech Kaczyński
Stefan Melak
Kornel Morawiecki
ks. Jerzy Popiełuszko
Zbigniew Romaszewski
Zofia Romaszewska

Lektury dla uczniów

1. Wszystkie lektury dla etapu szkolnego.
2. Wybrane przez ucznia, z pomocą nauczyciela lub opiekuna, podręczniki i atlasy do historii dla liceum.
3. Dąbrowski Marcin, *Zaczął się w lipcu. Strajki 1980 roku na Lubelszczyźnie*, <http://www.polska1918-89.pl/pdf/zaczelo-sie-w-lipcu,2981.pdf>
4. Waclaw Klag, *Blaski i nędze życia w PRL*, Kraków 2014 [album].
5. Wojciech Roszkowski, *Historia Polski 1914-2015*, Warszawa 2017.
6. Joanna i Jarosław Szarkowie, *Nie ma wolności bez Solidarności*, Kraków 2010 (seria *Kocham Polskę. Historia dla najmłodszych*, tom 11).
7. *Techniki powielania na przykładzie „Biuletynu Dolnośląskiego”*, <https://old.sw.org.pl/techniki.html>
8. *Encyklopedia „Solidarności”*, <http://www.encysol.pl>

Hasła rzeczowe i biogramy dotyczące wyszczególnionych zagadnień i postaci, np.
<https://encysol.pl/es/encyklopedia/hasla-rzeczowe/13483,Grupy-Oporu-Solidarni.html>

Inne hasła rzeczowe:

Komitet Katyński w Warszawie

Kościelne Komitety Pomocy Więzionym, Internowanym, Represjonowanym i ich Rodzinom

Lubelski Lipiec

Region Mazowsze NSZZ „Solidarność”

Tymczasowa Komisja Koordynacyjna NSZZ „Solidarność”

9. Polskie miesiące-droga do wolności, <https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace>, szczególnie:

<https://edukacja.ipn.gov.pl/edu/materialy-edukacyjne/infografiki-historyczn/polskie-miesiace/120043,Lubelski-Lipiec-1980.html>

10. Portal Dzieje.PI

[Rocznica podpisania „Memoriału 101” | dzieje.pl - Historia Polski](#)